

точно-порівняльний аналіз основних наукових доробок століття дозволяє стверджувати про збільшення кількості праць російських авторів, які написали академіки і професори, морські офіцери, директори та викладачі морських шкіл. З'явилася чимала кількість підручників з математичних і спеціальних дисциплін, цікаві праці з історії та виховання. Незважаючи на розвиток вітчизняної науки, у першій половині XVIII ст. багато навчальних книг все ще були перекладами, оскільки вітчизняні науковці намагалися не відставати від європейської науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Феофан Прокопович. Сочинения / Под ред. И. П. Еремина. – Изд-во Академии Наук СССР. – М. –Л., 1961. – 501 с.

2. Веселаго Ф. Ф. Очерк истории Морского кадетского корпуса с приложением списка воспитанников за 100 лет / сост. Ф. Веселаго. – СПб.: тип. Морск. кадетск. корпуса, 1852. – (2), 208, (2), 144, II с., 18 л. ил., портр.

3. Колыбель флота. К 250-летию основания Школы математических и навигацких наук (1701–1951). – Париж: Издание Всезарубежного объединения морских организаций, 1951. – 328 с.

4. Берх. Жизнеописания первых российских адмиралов. Часть I. – Санкт-Петербург, 1831. – 359 с.

5. Денисов А.П. Леонтий Филиппович Магницкий (1669-1739). – М.: , 1967. – 144 с.

6. Бантыш-Каменский Д.Н. 8-й генерал-фельдмаршал граф Яков Вилимович Брюс. Биографии российских генералиссимусов и генерал-фельдмаршалов. В 4 частях. Репринтное воспроизведение издания 1840 года. Часть 1–2. – М.: Культура, 1991. – 620 с.

7. Александров В.А., Краснобаев Б. И. Очерки русской культуры XVIII века. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 400 с.

УДК 316. 647.5:[316.723:37] (71)

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА СКЛАДОВА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ КАНАДИ

Світлічна О.О.,
аспірант кафедри педагогіки,
викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

У статті досліджується проблема толерантності як ціннісної складової полікультурної освіти. Надається характеристика понять «полікультурна освіта» та «толерантність» у різноманітних аспектах. Звернено увагу на те, що діяльність освітніх установ має бути спрямована на створення умов, за яких до всіх учасників освітнього процесу ставитимуться з гідністю та повагою. Підкреслюється необхідність встановлення толерантної взаємодії етнічно диверсифікованого суспільства в умовах глобалізації.

Ключові слова: толерантність, толерантна взаємодія, полікультурність, полікультурна освіта, мультикультуралізм, різноманіття культур, учнівська молодь.

В статье исследуется проблема толерантности как ценностной составляющей поликультурного образования. Дается характеристика понятий «поликультурное образование» и «толерантность» в различных аспектах. Обращено внимание на то, что деятельность образовательных учреждений должна быть направлена на создание условий, при которых ко всем участникам образовательного процесса будут относиться с достоинством и уважением. Подчеркивается необходимость установления толерантного взаимодействия этнически диверсифицированного общества в условиях глобализации.

Ключевые слова: толерантность, толерантное взаимодействие, поликультурность, поликультурное образование, мультикультуралізм, многообразие культур, учащаяся молодежь.

Svitlichna O.O. TOLERANCE AS A VALUE COMPONENT OF MULTICULTURAL EDUCATION IN CANADA

The article studies the problem of tolerance as a value component of multicultural education. The characteristics of the concepts “multicultural education” and “tolerance” in various aspects are given. Attention is paid to the fact, that the activities of educational institutions should be aimed at creating conditions under which all participants of the educational process will be treated with dignity and respect. The need to establish a tolerant interaction of an ethnically diversified society in terms of globalization is underlined.

Key words: tolerance, tolerant interaction, multiculturalism, multicultural education, cultural diversity, student youth.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Полікультурність можна назвати однією з найважливіших характеристик глобального суспільства на початку третього тисячоліття. Перед багатоетнічними та багатомовними країнами сучасного світу гостро постає проблема встановлення міжкультурного діалогу, толерантної взаємодії етнічно диверсифікованого суспільства. Світова практика вказує на те, що вирішення цієї проблеми тісно пов'язане із впровадженням полікультурної освіти. Пріоритетне завдання культурно-освітніх закладів – підготувати учнівську молодь до життя у полікультурному світі сучасної цивілізації, навчити її мирного співіснування та толерантної взаємодії з представниками різних культур. Отже, проблема толерантності в контексті полікультурної освіти потребує нині особливої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Світова педагогіка докладає максимум зусиль для розробки єдиної стратегії полікультурної освіти та виховання підростаючого покоління. Питанню полікультурної освіти та підготовки молоді до повноцінного життя в умовах багатонаціонального суспільства сучасності присвячено багато документів міжнародного рівня. Зокрема, ключові положення доповіді, зробленої в 1997 році Міжнародною комісією з освіти ЮНЕСКО, наголошують на тому, що, з одного боку, молоде покоління має чітко усвідомлювати свої корені та опановувати культурні скарби свого народу, а з іншого – молодь треба привчати з повагою ставитися до культурних цінностей інших національностей. Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття стверджує, що повага до різноманітності культур, толерантність, діалог і співпраця в атмосфері довіри і взаєморозуміння є найкращою запорукою міжнародного миру і безпеки.

Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» акцентує увагу на тому, що треба привчати учнівську молодь шанобливо ставитися до культурних звичаїв і традицій всіх народів, що живуть в Україні.

Феномену полікультурності та питанню полікультурної освіти було приділено багато уваги з боку зарубіжних дослідників, які представляють різні галузі знань, зокрема Г. Бейкер, Д. Дьюї, Д. Бенкса, К. Кемпбела, Р. Джонсона, С. Ніето та ін.

Вітчизняні дослідники також розмірковували над педагогічною сутністю полікуль-

турної освіти. З точки зору О. Джуринського, невід'ємною частиною полікультурної освіти треба вважати міжнаціональну і міжетнічну взаємодію, виховання почуттів солідарності, взаєморозуміння; нетерпимості до дискримінації, націоналізму, расизму. Головними орієнтирами полікультурної освіти, на думку вченого, є засвоєння культурних цінностей, їх адаптація та взаємодія різних культур [4, с. 334]. Полікультурне виховання розглядається та аналізується такими відомими дослідниками, як Л. Гончаренко, Т. Клінченко, Г. Левченко, Л. Голік, Г. Дмитрієв, О. Баксанський та ін.

Феномен толерантності у контексті полікультурної освіти та культури міжнаціонального спілкування досліджували Т. Антрошенко І. Бех, С. Гурієва, Г. Солдатова, Т. Стефаненко та інші. Проблема толерантності з морально-етичної точки зору відображена в роботах В. Сухомлинського, К. Ушинського, М. Реріха, А. Маслоу, О. Леонтьєва та інших. Сучасні підходи до виховання толерантності розглядалися такими науковцями П. Горські, С. Ніето, Дж. Бенкс та ін.

Виділення невивчених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У нашій країні відбувається процес становлення та розвитку демократичного суспільства, характерною особливістю якого має стати щире, відкрите та толерантне ставлення до представників інших народів і культур. З огляду на це, проблема полікультурної освіти набуває особливої важливості та актуальності саме зараз, коли Україна отримала можливість полікультурного розвитку на міжнародному рівні. Враховуючи той факт, що проблемі полікультурності у вітчизняній освіті почали приділяти увагу досить недавно, доречним буде звернутися до досвіду тих країн, для яких це питання набуло актуальності ще кілька десятиріч тому. США Австралія та Канада мають значний досвід у сфері полікультурної освіти, який має успішне практичне втілення.

Мета статті – надати характеристику понять «полікультурна освіта» і «толерантність» у різноманітних аспектах; висвітлити проблему толерантності як ціннісної складової полікультурної освіти Канади.

Виклад основного матеріалу дослідження. XX століття перевершило всі попередні століття з точки зору масштабів насильства і жорстокості. Таким чином XXI століття поставило людство перед дилемою. Або це століття стане епохою культури миру та толерантності, або це буде останнє століття в історії цивілізації. У минулому столітті культура війни і нетерпимості

в усіх її проявах стала найбільшим злом для людства. Дві світові війни, численні збройні конфлікти, насильство тоталітарних і антидемократичних режимів, боротьба за владу і геноцид, все це результат культури війни, що забрала триста мільйонів життів.

Нетерпима внутрішня політична боротьба і соціальні потрясіння в багатьох країнах з расизмом, геноцидом і війною вказують на те, що поширення ідей миру і формування саме такої культури має першочергове значення для життя кожної людини, родини, організації, держави і суспільства. Людству терміново треба переходити від культури війни і насильства до культури миру, толерантності та злагоди. У процесі цього переходу культура миру має розвиватися як процес духовного збагачення кожної окремої людини і всього суспільства. У результаті наявні ідеї миру стануть особистими моральними і духовними цінностями кожної людини, вони сформують його або її мислення і менталітет, направлять творчі сили і здібності у різноманітні види діяльності.

І нинішнє, і майбутнє покоління мають право жити в мирі і злагоді. У нас є моральна відповідальність заповісти майбутнім поколінням культуру миру та толерантності. Як наголошується в Декларації ЮНЕСКО про відповідальність нинішніх поколінь перед майбутніми поколіннями, «нинішнє покоління має забезпечити, щоб і нинішнє, і майбутні покоління вчилися жити разом в умовах миру, безпеки, поваги міжнародного права, прав людини і основних свобод». Більше того, та ж декларація стверджує: «нинішнє покоління має позбавити майбутні покоління лих війни. З цією метою нам варто намагатися не піддавати майбутні покоління шкідливим наслідкам збройних конфліктів, а також усіх інших форм агресії і використання зброї, що суперечить гуманітарним принципам».

За різними оцінками, в світі налічується від трьох до семи тисяч різних етнічних і національних груп. Більшість з цих груп прагнуть певної форми автономії або визнання як незалежної держави. Саме ці прагнення призводять до посилення конфліктів, масових міграцій і війн. Напруженість між окремими особами, спільнотами та державами в основному пов'язана з упередженістю і нетерпимістю. Нетерпимість є загрозою стабільності і миру. Модернізація, економічна депривація і слабкі політичні інститути є тими тісно пов'язаними факторами, що викликають занепокоєння, тому що інші вважаються «чужинцями».

У всьому світі з'явилася міжгрупова напруженість, релігійні й етнічні бойові дії.

Багаторічні конфлікти, на які раніше не звертали увагу, знову стали актуальними для всього світу. Глибока ненависть, деякі випадки якої раніше виліковувалися шляхом примирення, що дозволяло окремим етнічним групам жити разом в умовах миру і співпраці, нині почали проявлятися в соціальній поведінці і політичних рухах. Ці конфлікти поряд з проблемами бідності, які прискорили темпи міграції, нині збільшили число біженців і мігрантів, які шукають роботу в країнах і громадах, які колись були в основному монокультурними. Полікультуралізм, часто зовсім непередбачуваний, виник як соціальна умова, яка торкнулася багатьох громад, що дуже вплинуло на їх навчальні заклади. Навчальні класи стали так званим мікрокосмом культурного розмаїття глобального суспільства, а міжкультурне розуміння стало основною вимогою здорового навчального клімату в навчальних закладах по всьому світу. Така перспектива – це можливість просвіщати гармонійний полікультуралізм, що передбачає позитивний плюралізм культури толерантності та миру, так звану дружню спільноту.

Варто зазначити, що освітні заклади – це установи, в яких представники молодого покоління набувають знання та розвивають відносини. Такі установи мають не тільки передавати інформацію, але також сприяти справедливості, рівності і допомагати молоді взаємодіяти в мультикультурному суспільстві, кидати виклик багатьом типам упереджень і дискримінації, які існують у сучасному світі.

Нині «мультикультурний і міжкультурний» є популярними поняттями в теорії освіти. На практиці вони можуть викликати сумніви, нерішучість або навіть опір. Дуже часто ці поняття неправильно розуміють, вони можуть викликати захисні механізми від страху втратити власну культуру, а тим більше ідентичність. У нашому світі мультикультуралізм неминучий і його можна порівняти з континуумом, а не з сумішшю відокремлених культур. Такий континуум є мозаїкою, де культури співіснують і переплітаються одна з одною подібно до комунікації між людьми, що належать до різних і чітко окреслених культур. Наші особистості не є монолітними, тому страх втратити свою особистість має бути критично оцінений. Коли ми зможемо прийняти різні частини себе, ми зможемо також прийняти різноманітність поза нами.

Мультикультурну (полікультурну) освіту характеризують як освіту, що визнає, приймає, цінує і сприяє різноманітності в плюралістичних суспільствах. Вона відповідає освітнім потребам дітей з числа мен-

шин, але це не обмежується тільки цим. Така освіта готує всіх дітей до життя в полікультурному суспільстві. Більше того, вона визнає взаємозалежність окремих етнічних, релігійних і культурних груп. Полікультурна освіта сприймає індивідуальну та групову спадщину як цінні ресурси для всіх без винятку. Вона є частиною освіти для міжнародного взаєморозуміння, а також освіти для особистої і національної ідентичності, освіти для економічного і промислового розуміння, освіти для громадянства і освіти для глобального навколишнього середовища.

Для більш глибокого розуміння проблеми, що розглядається в нашому дослідженні, треба звернутися до сутності понять «полікультурна освіта» та «толерантність у полікультурній освіті», їх трактування з точки зору різних наукових підходів.

Виникнення поняття полікультурної освіти пов'язують із посиленням боротьби етнічних і расових меншин за свої права в співтовариствах з поліетнічним складом. У педагогіці США починаючи з 60-х років минулого сторіччя з'являється поняття «полікультурна освіта» (multicultural education). Поняття полікультурної освіти було вперше сформульоване в Міжнародному педагогічному словнику як «відображення ідеалів культурного плюралізму в освіті» [6, с. 273].

Міжнародна енциклопедія освіти дає наступне поняття полікультурної освіти: «Полікультурне виховання – це педагогічний процес, у якому подається дві і більше культур, які відрізняються мовою, етнічною або расовою ознакою» [7, с. 40–64].

Джеймс Бенкс, директор центру полікультурної освіти Вашингтонського університету, вважає, що головною метою полікультурної освіти є допомога зростаючим поколінням у розвитку міжкультурних компетенцій [3, с. 287].

За словами професора Школи освіти Массачусетського університету Соні Ніето, багатокультурна освіта є «процесом, який заперечує расизм, відкидає інші форми дискримінації в навчальних закладах та суспільстві, але визнає і підтримує плюралізм та підсилює демократичні принципи соціальної справедливості» [5, с. 302].

Таке багатогранне поняття як толерантність можна розглядати в контексті філософії етики, соціології, психології, педагогіки, політології тощо. Слово походить від латинського «tolerans», що означає «зносити, терпіти, виявляти стійкість».

Заслужують на увагу погляди на поняття толерантності О. Матієнко, яка в процесі дослідження помітила, що у багатьох країнах світу, незважаючи на різні політичні та

культурні традиції, поняття «толерантність» має однаковий переклад і тлумачення і є синонімом «терпимості» [2, с. 5–6]:

1) tolerance (англійське) – готовність і здатність приймати будь-яку особистість або річ без протесту та втручання;

2) toleration (американське) – здатність до визнання або практичне визнання і повага до переконань та дій інших людей;

3) toleranz (німецьке) – терпимість до інших людей та поглядів;

4) tolerance (французьке) – повага до волі іншого, його поведінки, способу мислення, політичних і релігійних поглядів;

5) tolerancia (іспанське) – здатність визнавати ідеї або думки інших людей;

6) tasamul' (арабське) – прощення, м'якість, жалість, співчуття, терпимість до інших;

7) kuan rong (китайське) – дозволяти, приймати, виявляти чуйність стосовно інших;

8) терпимість (українське) – здатність терпіти щось від когось, бути стриманим, вміти рахуватись з думками інших.

Отже, попри різні тлумачення, ми бачимо, що термін «толерантність» у більшості країн орієнтується на такі ціннісні категорії, як терпимість, розуміння, прийняття, повага.

Поняття «толерантність» трактується та сприймається по-різному, а для деяких це навіть життєва філософія. За своєю суттю, це формула цивілізованого співіснування всіх учасників суспільних відносин з їхніми різноманітними думками, віруваннями, переконаннями, точками зору і іншими характеристиками. Це поняття почало сприяти гармонійному, стабільному, надійному та міцному існуванню суспільного життя у всьому його різноманітті. Великі громади, які є частиною сучасного світу, ускладнені існуванням таких систем, де люди є представниками різних етнічних, національних та релігійних груп. Отже, по-перше, толерантність означає, що всі люди, а також групи мають рівні права. По-друге, кожна людина і група визнають і приймають право інших сторін мати різні точки зору, думки, волю і поведінку. В іншому випадку міжособистісні і міжгрупові розбіжності і конфлікти, тобто нетерпимість, призведуть до руйнування суспільства.

Під час двадцять восьмої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, що проходила з 25 жовтня по 16 листопада 1995 року, була обговорена і схвалена державами-членами Декларація принципів толерантності (UNESCO Declaration on Principles of Tolerance). Відповідно до Декларації толерантність визначається як повага, визнання і прийняття багатого різноманіття культур

нашого світу, наших форм вираження і способів бути людьми. Толерантність – це не просто питання визнання і поваги переконань і звичаїв інших людей, але визнання і повага до самого себе, як до особистості і як до члена соціальної або етнічної групи або класу [8].

Після двох світових воїн подальша хвиля імміграції з Європи привела до Канади безліч нових культур, мов і релігійних груп, що призвело до численних змін у державній політиці і першим законам про захист етнічної різноманітності. У 1971 році Канада стала першою країною в світі, яка прийняла офіційну політику мультикультуралізму, показуючи, наскільки цінне різноманіття знаходиться в політичному і соціальному ландшафті Канади. Канадська конституція, впроваджена прем'єр-міністром П'єром Трюдо в 1982 році, містила Хартію Прав і Свобод, яка захищала мультикультуралізм. У 1988 році був прийнятий Канадський Акт про Мультикультуралізм (Canadian Multiculturalism Act), і федеральні кошти стали поширюватися серед етнічних груп, щоб допомогти їм у збереженні їх культур. Протягом цього часу в результаті такого фінансування було створено багато центрів культурного співтовариства, які існують сьогодні.

Серед головних положень Акта про Мультикультуралізм можна назвати наступні [4]:

- канадські громадяни мають право зберігати, зміцнювати і ділитися своєю культурною спадщиною;
- мультикультуралізм є фундаментальною характеристикою спадщини та ідентичності Канади;
- забезпечення повної і рівноправної участі окремих осіб і спільнот будь-якого походження у формуванні канадського суспільства;
- соціальні, культурні, економічні та політичні інститути мають бути поважними і включати в себе багатокультурний характер Канади;
- визнання різноманітних культур канадського суспільства;
- зберігання і поліпшення мов, відмінних від англійської та французької;
- просування мультикультуралізму в Канаді.
- Комплексна програма дій щодо освіти в інтересах миру, прав людини, демократії та толерантності виступає важливим елементом освітньої політики як у формальних шкільних системах, так і в багатьох галузях неформальної освіти.

Усі міністерства і відомства освіти Канади проводять політику, спрямовану на заохочення толерантності, поваги прав людини та вивчення різноманіття і багатства культурної самобутності. Існують також різні підходи до посилення демократичної участі в навчальних закладах та зв'язків між навчальними закладами та місцевою громадою, включаючи сім'ї, робочі місця, засоби масової інформації та неурядові організації.

Навчальні заклади розробили політику, спрямовану на створення умов, за яких до всіх людей будуть ставитися з гідністю і повагою, і в рамках яких можуть бути реалізовані толерантність і справедливість. Освітні заклади Канади прихильні принципу, згідно з яким всі люди, незалежно від статі, раси, кольору шкіри, релігії або інвалідності, мають право на рівні можливості в галузі освіти і зайнятості. Установи також націлені на виявлення та усунення будь-яких дискримінаційних бар'єрів, які перешкоджають доступу до рівних можливостей в сфері освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми проаналізували основні характеристики полікультурної освіти та значення цінності толерантності як важливого елемента освітньої політики для забезпечення ефективної взаємодії етнічно диверсифікованого суспільства третього тисячоліття. Той факт, що полікультурна освіта є доволі динамічною концепцією, яка має тенденцію до перетворення відповідно до потреб суспільства, що постійно змінюються, створює основу для подальшого дослідження її різних аспектів, принципів та цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Джури́нский А.Н. История зарубежной педагогики: учебное пособие для вузов. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 272 с.
2. Матієнко О.С. Толерантність: введення в проблему. – Вінниця: ВДАУ, 2006. – 40 с.
3. Banks J.A. Multicultural education: Issues and Perspectives. – Boston: Allyn and Bacon, 1989. – 289 p.
4. Canadian Multiculturalism Act. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-18.7/page-1.html>
5. Nieto Sonia. Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education. – Longman, 2000. – 305 p.
6. International Dictionary of Education. – London, Kogan Page, 1977. – 273 p.
7. International Encyclopedia of Education: 12 volume set – Oxford, Pergamon Press, 1994. – 7740 p.
8. UNESCO Declaration on Principles of Tolerance. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf>.